

постатей. Велика кількість риторичних звертань та запитань, що містяться у віршованих контекстах, свідчить про філософський характер поетичного мовомислення.

1. *Драй-Хмара М.П.* Вибране / М.П. Драй-Хмара. – К.: Дніпро, 1991. – 210с. 2. *Ефимов А.И.* Стилистика художественной речи / А.И. Ефимов. – Изд. 2-е, доп. и перераб. – М.: Изд-во Московского ун-та, 1961. – 517 с. 3. *Зеров М.* Твори: У 2-х т. / М. Зеров. – К.: Дніпро, 1990. – Т.1. – 360с. 4. *Клен Ю.* Вибране / Ю. Клен. – К.: Дніпро, 1991. – 460с. 5. *Коваль А.П.* Практична стилістика сучасної української мови / А.П. Коваль. –

К.: Вища шк., 1987. – 350 с. 6. *Мацько Л.І.* Риторика / Л.І. Мацько, О.М. Мацько. – К.: Вища шк., 2003. – 312 с. 7. *Пономарів О.Д.* Стилїстика сучасної української мови / О.Д. Пономарів. – К.: Либідь, 1993. – 248 с. 8. *Рильський М.* Збірник творів: У 20-и т. / М. Рильський. – К.: Наукова думка, 1983. – Т.1 – 345 с. 9. Сучасна українська літературна мова: Стилїстика / за заг. ред. акад. І.К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1973. – 588 с. 10. *Чабаненко В.А.* Асоціація як універсальний чинник мовного розвитку / В.А. Чабаненко // Мовознавство. – 2005. – № 3-4. – С. 132-137. 11. *Філіпович П.* Поезії / П. Філіпович. – К.: Радянський письменник, 1989. – 215с.

Оксана Кушлик

Словотвірна спроможність відприкметникових інхоативних дієслів на позначення світлових та кольорових відтінків в українській мові

У статті досліджено дериваційну спроможність відад'єктивних дієслів зі значенням «ставати щодо світлових та кольорових відтінків таким, як визначено твірною основою», зокрема простежено належність дериватів до субстантивної та вербальної словотвірних зон; виявлено ступінь наповнення кожної із зон; визначено набір словотворчих засобів, що експлікують словотвірні значення дериватів у межах кожної зони.

This article researches derivation capability of verbs formed from adjectives with ingressive meaning, in particular it traces belonging of derivatives to the substantive and verbal word-formative zones; identifies the degree of their respective filling; determines the choice of the word-formative means which explicit word-formative meanings of derivatives within the boundary of each zone.

Проблема створення типології словотвору з опертям на твірну основу як типологізувальний чинник набуває все більшої актуальності в українській дериватології. Планомірне системне вивчення словотвірної спроможності різних лексико-граматичних розрядів твірних слів загалом та лексико-семантичних груп зокрема стало можливим в рамках порівняно недавно сформованого основоцентричного підходу, який, «доповнюючи характеристики словотвірних систем, змодельованих на основі традиційного, формантоцентричного підходу» [8, с. 7], є необхідною умовою адекватного відображення словотвірної системи української мови.

Показником дериваційного потенціалу аналізованого (вершинного) слова є його словотвірна парадигма – комплексна системоутворювальна одиниця, що становить «особливу мікросистему дериватів одного ступеня творення, об'єднаних тотожністю твірної основи і протиставлених словотворчими формантами» [2, с. 29]. В україністиці на основі аналізу структури й семантики словотвірних парадигм уже проаналізовано дериваційний потенціал прикметників [9], іменників [1; 2; 13], окремих лексико-семантичних груп дієслів [10; 14; 19].

Дериваційна спроможність вторинних дієслів, тобто тих, що походять від інших частин мови, ще не була предметом докладного вивчення. Об'єктом пропонованого дослідження є відприкметникові (відад'єктивні) дієслова.

Лінгвістичні розвідки останніх десятиліть свідчать про зацікавлення науковців проблемами відприкметникових дієслів. Так, Л. Юрчук, аналізуючи суфіксальне словотворення дієслів української мови, виявляє структурно-семантичні типи відприкметникових вербативів, доходить висновку щодо продуктивності/непродуктивності тих чи тих словотворчих формантів [27]. К. Городенська, досліджуючи питання префіксально-суфіксального словотворення в українській мові, виокремлює групу дієслів відіменного походження, а серед них префіксально-суфіксальний тип відад'єктивного походження; виявляє словотвірні моделі префіксально-суфіксальних утворень з огляду на чотири основні суфікси (-и-, -і-, -а-, -ува-), окреслює ступінь продуктивності їх та порушує проблему подвійної словотвірної мотивації деяких відприкметникових дієслів [6, с. 306 – 313]. В іншій науковій праці К. Городенська описує структуру відіменних (серед них і відприкметникових) дієслів української мови з наведенням кількісних показників наповнюваності «структурних класів» [7]. Проблему множинності словотвірної похідності дієслів, зокрема і відад'єктивних, продовжує розвивати В. Топіха, встановлюючи типи та причини полімотивованості [24]. Префіксальне словотворення відприкметникових дієслів досліджували В. Русанівський [18] та частково С. Соколова [20].

Низку наукових праць присвячено аналізу особливостей формальної структури відприкметникових дієслів, їх семантики в порівняльному аспекті. Так, Т. Возний зіставляє відад'єктиви української, російської та білоруської мов [4], А. Пузік – української, англійської та німецької [16; 17], І. Ступак увагу зосереджує на каузативних дієсловах (серед них і відад'єктивних) німецької та української мов [22].

Усі зазначені наукові студії засвідчують традиційний, формантоцентричний підхід до аналізу словотвірних процесів. Дослідження В. Грещука дериваційних потенцій прикметників сучасної української мови з узагальненими моментами відприкметникового дієслівного словотвору виконано з позицій основоцентричної дериватології [9]. Спеціальних праць, присвячених аналізу дериваційної спроможності утворених від прикметників дієслів загалом та окремих лексико-семантичних груп зокрема, в україністиці немає, що і зумовило актуальність нашої наукової розвідки.

Крім того, не вироблено єдиного погляду щодо семантичних та функціональних особливостей відад'єктивних дієслів, наслідком чого є різні принципи класифікації і відповідно різна кількість структурних одиниць. Більшість мовознавців виокремлюють три структурно-семантичні типи дієслів: інхотивні, тобто дієслова зі словотвірним значенням «набувати ознаки, названої твірним прикметником» (або ставати таким, як визначено твірною основою), есивні, тобто дієслова зі словотвірним значенням «виявляти ознаку, названу твірним прикметником», і каузативні, тобто дієслова зі словотвірним значенням «наділяти ознакою, названою твірним прикметником» (або робити таким, як визначено твірною основою) [7; 27; 16; 21]. Кожен тип складається з певної кількості семантичних груп. На противагу такому підходу до кількості структурно-семантичних типів відприкметникових дієслів, В. Грещук виділяє об'єднання з двома словотвірними значеннями: «наділяти ознакою» та «набувати ознаки», проте зазначає, що у межах і водночас на базі словотвірного значення «набувати ознаки» у низці деад'єктивів сформувалося значення «виділятися ознакою», яке для одних дериватів є супровідним, а для інших – єдиним [8, с. 149 – 150]. За нашими підрахунками, для 190 деад'єктивів словотвірне значення «виявляти ознаку, названу твірним прикметником» основне і єдине, що є підставою для виокремлення третього структурно-семантичного типу.

Одну із семантичних груп структурно-семантичного типу «набувати ознаки, названої твірним прикметником» (або ставати таким, як визначено твірною основою) становлять дієслова, утворені від прикметників – назв кольорів і світлових та кольорових відтінків.

Мета наукової розвідки – виявити дериваційну спроможність словотвірної парадигми

відад'єктивних дієслів на позначення «ставати щодо світлових та кольорових відтінків таким, як визначено твірною основою».

За ступенем семантичного наповнення дієслова зі значенням «ставати щодо світлових та кольорових відтінків таким, як визначено твірною основою» належать до абсолютних, тобто таких, що є «самодостатніми для вираження свого змісту й не відкривають обов'язкових правобічних позицій для заповнення їх словами-конкретизаторами» [11, 5]. Тому для них характерна факультативна сполучуваність, відсутність обов'язкових поширювачів, що певною мірою послаблює їхню словотвірну активність.

Словотвірну парадигму аналізованих дієслів зі значенням «ставати щодо світлових та кольорових відтінків таким, як визначено твірною основою» (27 одиниць) формують дві зони – субстантивна і вербальна. Субстантивну зону репрезентовано дериватами зі словотвірним значенням «опредметнена дія». З огляду на те, що аналізовані вербаливи здебільшого передають стан предмета, це значення є нетиповим, а відтак і поодиноким вираженням. Лише від двох дієслів утворено похідні з вказаною семантикою (тут не беремо до уваги дієслів, утворених від компаративних прикметників), пор.: *блякнення, тускніння*, напр.: *Вітер ворухив на горбі пересохлі трави, їхнє блякнення навівало якусь невимовну нудьгу* (Ю. Мушкетик).

Вербальну зону словотвірної парадигми представлено похідними з темпоральними значеннями «почати виконання дії», «завершити становлення, розгортання якісної ознаки» та квантитативними «виражати недостатній ступінь інтенсивності дії» і «виражати достатній ступінь інтенсивності дії», пов'язаних зі становленням названої ознаки.

Виразником темпорального словотвірного значення є префікс *за-*. Особливістю цього форманта, на думку багатьох мовознавців, є здатність експлікувати два протилежні значення – початку та завершення дії, внаслідок чого виникає явище енантіосемії [18, с. 256; 20, с. 215]. Словотвірні парадигми інхотивних дієслів, що постали від прикметників зі значенням кольору, яскраво ілюструють можливість такого вираження, пор.: *Зачервоніло над лісом небо...* (І. Нечуй-Левицький) і *Очі його [Семена – О. К.] зачервоніли до брів* (М. Вінграновський). Щодо девербаливів із формантом *за-*, утворених від дієслів, твірними для яких є прикметники на позначення світлових та кольорових відтінків, то вони виражають словотвірне значення або «почати виконання дії щодо становлення якісної ознаки», пор.: *засвітлити, заясніти* (напр.: *Йому [Лаврінові – О. К.] й справді враз заясніло в голові, зашумувала в грудях радість близької, жаданої стрічі...* (Ю. Мушкетик)), або «завершити становлення якісної ознаки», пор.: *зарябіти, засмагліти, засмагнути, затемніти* (напр.: *Вона [Златка – О. К.] зберегла гнучкість стану і мато-*

ву ніжність обличчя..., *засмагла на сонці й вітрі, в очах ... з'явився вираз спокійної врівноваженості...* (В. Малик).

Деякі дієслова з префіксом **за-**, крім темпоральності, виражають значення «виявляти ознаку, названу твірним прикметником», тобто належать до структурно-семантичного типу есивних дієслів, напр.: *І зразу ж ополонка **зарябіла**, зашумувала: риба пішла до неї густими косяками* (В. Малик); *Ген уже **затемніло** попереду наше село...* (Є. Гуцало). Значення, яке експлікує префікс **за-**, загалом дублює одне зі значень (здебільшого у лексикографічних джерелах його подають другим) твірного слова, пор.: *Барвисті каруселі, навіси, ятки, шатра – далеко все це **рябіло** під небом ярмарку* (О. Гончар); *На тім березі біля мосту в затінку верб кожен при своїх сотнях **темніли** на конях Лобода й Наливайко* (М. Вінграновський). Проте утворені за допомогою форманта **за-** похідні одиниці реалізують додатковий відтінок – результативне значення.

Те ж результативне значення супроводжує семантику «завершення, припинення процесів, пов'язаних з розгортанням чи становленням якісної ознаки» у девербативах, що постали за допомогою префіксів **про-**, **з-/с-** та **о-**, пор.: *про-світліти, схмарніти, отемніти*, напр.: *Просвітліло небо, І зникає мла* (І. Муратов); *Багрове листя **отемніло** й лежало вбогим шматтям, якому вже ніколи не мліти в ласках вітру...* (Вас. Шевчук).

Фінітивне значення може виражати також префікс **по-**. В одних випадках цей формант експлікує семантику завершення процесів, пов'язаних зі становленням певної якісної ознаки, у якій ще збережено ледь помітну відмінність між префіксальним та безпрефіксальним дієсловами, що характерно для процесу словотворення, пор.: *по бліднути, поблякнути, покаламутніти, помутніти, порябіти, посмагнути, похмарніти, поясніти* (напр.: *Досі кришталевий блиск сонця незавважно **помутнів*** (Б. Ігор-Антонич)); в інших – повністю десемантизувався і перетворився на засіб формування видового корелята, пор.: *посвітліти, посмуглявіти, потемніти, потускніти, потьмяніти* (напр.: *...змовкли бджоліні рої над квітами, **потускнів** погожий недільний день...* (Р. Іванчук)). Перша група аналізованих слів з префіксом **по-** входить до словотвірної парадигми того чи того вершинного дієслова, друга – перебуває поза нею.

Корелювання дієслова недоконаного виду може відбуватися з двома або кількома префіксальними дієсловами, які вживаються паралельно, як видові дублети. Так, те ж значення доконаного виду іноді можуть виражати водночас форманти **по-** і **з-/с-**, пор.: *побліднути і збліднути, потемніти і стемніти*, напр.: *І тіней кругом погустішало, від них **потемніло**, взялося непевністю повітря* (Є. Гуцало) і *...валка посунулася швидше: треба було до того, як **стемніє**, добратись до води* (М. Глухенький). У мовознав-

стві на позначення засобів, які формують корелят доконаного виду, використовують терміни: «чистовидові (або чисто граматичні) префікси» [12, с. 126; 23, с. 1], «видові префікси» [18, с. 278], «префікси видової кореляції» [15, с. 3], «засоби граматичної перфективізації» [26, с. 232], «граматичні перфективатори» [25, с. 372] тощо. Але з огляду на досліджувані відад'єктивні дієслова правомірніше говорити, як зауважує К. Городенська, не про видові префікси взагалі, «а тільки про певні префікси, які лише в поєднанні з конкретним колом відіменних дієслів відповідного змісту і морфологічної структури утворюють видові префіксальні пари» [7, с. 65].

Загалом темпоральні значення «почати виконання дії» та «завершити становлення, розгортання якісної ознаки» реалізують повною мірою лише два відад'єктивних дієслова (*світліти, яснити*). Шість вербативів (*рябіти, смагнути, темніти, схмарніти, яснішати*) продукують деривати із семантикою «завершення становлення, розгортання якісної ознаки». Причому глибина вербальної зони деяких словотвірних парадигм вимірюється більш ніж однією позицією. Так, виразниками цього значення у словотвірній парадигмі з вершинним дієсловом *хмарніти* є префікси **по-**, **с-** та **о-**, пор.: *похмарніти, схмарніти, охмарніти*; у словотвірній парадигмі з вершинним словом *рябіти* префікси **за-** та **по-**, пор.: *зарябіти, порябіти*, напр.: *Вода **зарябіла** хвильками, збурилася й потекла білою піною через крису* (Р. Федорів) і *У чоловіка аж обидва уси затіпались; таранкувате лице мов це дужче **порябіло*** (Панас Мирний) тощо. Словотвірні парадигми решти вербативів не засвідчують похідних із темпоральною семантикою.

Серед квантитативних значень, які можуть виражати відприкметникові дієслова на позначення «ставати щодо світлових та кольорових відтінків таким, як визначено твірною основою», виокремлюють недостатній та достатній ступені інтенсивності дії, пов'язаної зі становленням тієї чи тієї ознаки. Ці відтінки здатні експлікувати лише деякі деривати вербальної зони, виявляючи спорадичність і непослідовність. Словотвірні парадигми частини дієслів представлено лише одним з названих відтінків квантитативності. Так, від дієслів *блякнути, мутніти, смагнути, темніти* утворено девербативи, які виражають недостатній ступінь інтенсивності дії, пор.: *приблякнути, примутніти, присмагнути, притемніти*, напр.: *Після кількадевного свисту таврійського сирого **прибляк** степ, притьмарився, притихнув* (О. Гончар). Дієслово *бліднути* продукує два деривати – на позначення недостатнього і достатнього ступеня інтенсивності дії, пор.: *прибліднути і вибліднути*, напр.: *Лине від неї [дороги – О. К.] давкий пах нагрітої сонцем курави, вона немов пригасла й **приблідла**...* (Є. Гуцало) і *На хвилю я запав у непам'ять, бо світ покаламутнів і **виблід*** (Вал. Шевчук). Дериват *виблід*, окрім кван-

титативного, виражає ще результативне значення, але воно лише супровідне. У словотвірних парадигмах решти відад'єтивних дієслів похідних одиниць з модифікаційним значенням не виявлено.

До вербативів, утворених від прикметників зі словотвірним значенням «ставати щодо світлових та кольорових відтінків таким, як визначено твірною основою», належить підгрупа слів на позначення зростання міри вияву кольорової ознаки, що постали від основ компаративних прикметників, пор.: *бліднішати, каламутнішати, мутнішати, прозорішати, світлішати, смаглишати, смуглішати, смуглявішати, рябішати, темнішати, тьмянішати, яснішати*. З-поміж названих вербативів лише деякі спроможні продукувати похідні одиниці. Так, від дієслів *бліднішати, мутнішати, темнішати, тьмянішати* утворено деривати на позначення опредметненої дії, які презентують субстантивну зону, пор.: *бліднішання, мутнішання, темнішання, тьмянішання*, напр.: *Але ніяк не спроможний був збагнути Сивоок отого моторошного западання лісу до середини, до глибини, отого темнішання, нескінченного спускання, з якого, здавалося, ніколи не буде вороття...* (П. Загребельний). До словотвірної парадигми дієслова *мутнішати*, окрім елемента субстантивної зони, входить дериват *помутнішати* з темпоральним значенням «завершення, припинення процесів, пов'язаних з розгортанням чи становленням якісної ознаки», що репрезентує вербальну зону. Словотвірні парадигми решти названих дієслів є нульовими.

На основі виконаного дослідження доходимо висновку, що дериваційна спроможність відад'єтивних дієслів зі значенням «ставати щодо світлових та кольорових відтінків таким, як визначено твірною основою» є низькою. Словотвірні парадигми представлено дериватами, які належать або до субстантивної (4 дієслова), або до вербальної (11 дієслів) зон. Лише від трьох дієслів можливі похідні, що входять до субстантивної (деривати зі словотвірним значенням «опредметнена дія») та вербальної (деривати з темпоральними значеннями «почати виконання дії», «завершити становлення, розгортання якісної ознаки» та квантитативними «виражати недостатній ступінь інтенсивності дії» та «виражати достатній ступінь інтенсивності дії») зон. Проте повністю реалізувати свій дериваційний потенціал (набір з 4-х семантичних позицій) не вдалося жодному дієслову. Словотвірні парадигми 9-ти дієслів є нульовими.

Низька словотвірна спроможність відад'єтивних дієслів зі словотвірним значенням «ставати щодо світлових та кольорових відтінків таким, як визначено твірною основою» зумовлена тим, що дієслова стану (більшість аналізованих дієслів) з огляду на свою абсолютність не продуктивні для формування нових слів. Важливим фактором є також частотність уживання в мов-

ленні. Дієслова, утворені від прикметників, які передають світлові та кольорові відтінки, поступаються різноплановістю вираження перед вербативами, що постали від прикметників на позначення власне кольору. Дослідження дериваційного потенціалу інхотативних відад'єтивних дієслів на позначення кольору стане метою майбутніх наукових розвідок.

1. *Бачкур Р. О.* Структура словотвірних парадигм українських назв тварин та рослин : автореф. дис. на здобуття канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Р. О. Бачкур. – Івано-Франківськ, 2004. – 20 с.
2. *Валюх З. О.* Словотвірна парадигматика іменника в українській мові : монографія / Валюх Зоя Орестівна. – Київ – Полтава : АСМІ, 2005. – 356 с.
3. *Вихованець І. Р.* Теоретична морфологія української мови / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська; ред. І. Р. Вихованець. – К. : Університетське видавництво «Пульсари», 2004. – 398 с.
4. *Возний Т. М.* Словотвір дієслів в українській мові у порівнянні з російською та білоруською / Т. М. Возний. – Львів : Вища школа, 1981. – 187 с.
5. *Городенська К. Г.* Дієслівні префікси з предметною і предикатною доміантою / К. Г. Городенська // О. К. Безпояско, К. Г. Городенська. Морфеміка української мови. – К. : Наук. думка, 1987. – С. 163 – 185.
6. *Городенська К. Г.* Префіксально-суфіксальний словотвір / К. Г. Городенська // Словотвір сучасної української літературної мови. – К. : Наук. думка, 1979. – С. 285 – 313.
7. *Городенська К. Г.* Словотвірна структура слова (відіменні деривати) / К. Г. Городенська // К. Г. Городенська, М. В. Кравченко. – К. : Наук. думка, 1981. – 198 с.
8. *Грещук В.* Теоретичні засади основоцентричної дериватології / Грещук В. В. // Грещук В. В., Бачкур Р. О. та ін. Нариси з основоцентричної дериватології / за ред. Василя Грещука. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2007. – С. 6 – 38.
9. *Грещук В.* Український відприкметниковий словотвір / Василь Грещук – Івано-Франківськ : Плай, 1995. – 208 с.
10. *Джочка І.* Реалізація словотворчого потенціалу дієсловами конкретної фізичної дії з семантикою створення об'єкта / Ірина Джочка // Актуальні проблеми українського словотвору : збірник статей / за ред. В. Грещука. – Івано-Франківськ : Плай, 2002. – С. 341 – 354.
11. *Іваницька Н. Б.* Функціонально-семантичні параметри абсолютних дієслів української мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Н. Б. Іваницька. – К., 2000. – 20 с.
12. *Маслов Ю. С.* Морфологія глагольного вида в сучасному болгарському літературному мові / Ю. С. Маслов. – М. – Л. : Мзд-во АН СРСР, 1963. – 183 с.
13. *Микитин О. Д.* Структурно-семантична типологія словотвірних парадигм іменників у сучасній українській мові : автореф. дис. канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / О. Д. Микитин. – Івано-Франківськ, 1998. – 20 с.
14. *Пославська Н. М.* Структура і семантика словотвірних парадигм дієслів із семою руйнування об'єкта : автореф. дис. канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Н. М. Пославська. – Івано-Франківськ, 2006. – 20 с.
15. *Прус В. В.* Критерії кваліфікації основи слова в морфемному аналізі / В. В. Прус // Режим доступу до журн.: <http://studentam.net.ua/content/view/full/8523/97/>
16. *Пузік А. А.* Порівняльний аналіз відприкметникових дієслів каузативної семантики (на матеріалі німецької, англійської та української мов) / А. А. Пузік // Вісник Сумського державного університету. Серія Філологія. – 2003. – № 4(50). – С. 208 – 212.
17. *Пузік А. А.* Відприкметникові дієслова у німецькій, англійській та

українській мові: автореф. дис. канд. філол. наук: спец. 10.02.17 «Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство» / А. А. Пузік. – Донецьк, 2000. – 21 с.

18. Русанівський В. М. Префіксальний словотвір / В. М. Русанівський // Словотвір сучасної української літературної мови. – К. : Наук. думка, 1979. – С. 228 – 284.

19. Сегін Л. В. Структурно-семантична типологія словотвірних парадигм дієслів динамічної просторової локалізованості в українській та польській мовах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.17 «Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство» / Л. В. Сегін. – Донецьк, 2003. – 20 с.

20. Соколова С. О. Префіксальний словотвір дієслів у сучасній українській мові / С. О. Соколова. – К. : Наук. думка, 2003. – 283 с.

21. Сорочан О. В. Лексико-семантичні групи відприкметникових дієслів (семантичний та функціональний аспекти): автореф. дис. канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / О. В. Сорочан. – К., 2005. – 18 с.

22. Ступак І. В. Структурно-семантичні та функціональні характеристики похідних каузативних дієслів у німецькій і українській мовах : [монографія] / І. В. Ступак; наук. ред. В. Д. Калішченко; Донец. нац. ун-т. – Донецьк : ДонНУ, 2011. – 470 с.

23. Тихонов А. Н. Глаголы с чистовидовыми приставками в современном русском языке / А. Н. Тихонов : автореф. дис. канд. філол. наук. – М., 1963. – 20 с.

24. Топіха В. А. Множинність словотвірної мотивації

дієслів у сучасній українській мові: автореф. дис. канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / В. А. Топіха. – К., 1998. – 17 с.

25. Чубань Т. Видові кореляції вербальних дієслів у сучасній українській літературній мові / Тетяна Чубань // Мовознавчі студії. Випуск 3: діалект у лінгвокультурологічному просторі (За матеріалами Міжнародної наукової конференції на пошану 100-річчя від дня народження професора Гаврила Шила). – Дрогобич, 2010. – С. 366 – 373.

26. Чубань Т. Спостереження над мовними фактами у процесі вивчення граматики / Тетяна Левченко, Тетяна Чубань // Теоретичні і дидактична філологія : зб. наук. праць. – Переяслав-Хм.: СДК, 2010. – Вип. 7. – С. 226 – 240.

27. Юрчук Л. А. Суфіксальний дієслівний словотвір / Л. А. Юрчук // Словотвір сучасної української літературної мови. – К. : Наук. думка, 1979. – С. 171 – 210.

Лексикографічні джерела

1. Великий тлумачний словник української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпін'я : ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с. (ВТС – умов. скор.).

2. Інверсійний словник української мови. – К. : Наук. думка, 1985. – 812 с.

3. Критська В. І., Недозим Т. І., Орлова Л. В., Пуздирева Т. К., Романюк Ю. В. Граматичний словник української літературної мови. Словозміна / відп. ред. Н. Ф. Клименко. – К: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2011. – 760 с.

4. Словник української мови в 11-ти тт. – К. : Наук. думка, 1970 – 1980.

Оксана Максимець

Формування словотвірної структури іменників на позначення процесів, пов'язаних зі сферою трудової та професійної діяльності людини в новій українській мові кінця XVII – XX ст.

У сучасній українській мові серед іменників із загальним словотвірним значенням «опредметнена дія» чітко виокремлюються девербативи на позначення процесів, пов'язаних зі сферою трудової та професійної діяльності людини. До цих утворень в українській мові відносяться іменники із суфіксами -нн(я), -інн(я), -к(а), -ств(о), -л(я), -ур(а). Історія становлення та розвитку цих лексико-словотвірних типів і є предметом нашого дослідження.

In a modern Ukrainian language among the nouns with general word-building meaning «verbal-nouns» there is a group of such nouns which designate processes connected with professional and working activity of a man. Suffixless – «-нн(я)», «-інн(я)», «-л(я)», «-к(а)», «-ств(о)», «-ур(а)» belong to such formations in Ukrainian language. History of establishment and development of these lexical and word-building types is the subject of our investigation.

З-поміж значної частини лексичних одиниць у сучасній українській мові чільне місце посідає словотвірна категорія іменників зі значенням опредметненої дії. В українському мовознавстві предметом розгляду стали історія формування цих іменників, склад та продуктивність транспозиційних формантів, що беруть участь у творенні зазначених похідних, їх мотивувальна база тощо [1, с.128; 6, с. 111-113; 2, с. 103-117; 3, с. 86-95; 4, с.149-177 та ін.].

Деривати із загальним словотвірним значенням опредметненої дії утворюють систему словотвірних типів із певними частковими словотвірними значеннями. Серед них виокремлюються девербативи на позначення процесів, пов'язаних із трудовою та професійною

діяльністю людини. Загалом в українському мовознавстві ще немає синтезуючої праці, у якій би аналізувалися девербативи зі згаданим значенням.

Метою наукової розвідки є виявлення системи відповідних словотвірних типів, здійснення опису історії функціонування кожного форманта, визначення динаміки їх продуктивності, дослідження функціонально-семантичної дистрибуції відповідних транспозиційних формантів.

Одним із складників системи іменників на позначення процесів, пов'язаних зі сферою трудової та професійної діяльності людини відносяться віддієслівні утворення із суфіксом -нн(я).